

КОНЯТ – СВЕЩЕНОТО ЖИВОТНО НА ТРАКИТЕ И БЪЛГАРИТЕ

Автор: Валентин Йорданов

Езикът, несъмнено, е богата информационна банка за древността. В тази статия ще се опитаме да използваме това качество на езика, за да разберем защо точно конят е бил свещеното животно на древните траки и на древните българи, както и на съпътстващите ги народи.

Названията на животното *кон*, които имат древна етимология, могат да се систематизират в четири групи: названия с основа *каб/кав*; названия с основа *кон/хон*; названия с основа *сив/шив*; названия с основа *хор*.

На елински език *кон* е *ἵππος*, но конник – *καβαλλάρης* (синоним *ἵππέας*), а конница – *καβαλλάρια*. Латинските аналози са: *caballa*, *ae* – „кобила“; *caballus* – „кон“; *caballinus* – „конски“. Във френския език, повлиян от латинския, *cavale* означава „кобила“, *cavalier* – „конник“, „рицар“, а *cavalerie* – кавалерия.

Думата *ἵππος* значи „кон“, но също така и „истински“, „верен“, „същински“, защото *ὑπόστασις* (ипостасис) означава „същността, която стои зад друг (видим) образ, персонификация“. Очевидно *животното кон* е било възприемано като зооморфен образ на важно божество.

Кое точно божество – ще можем да разберем, ако разгледаме останалите термини, всичките съдържащи корена *каб/кав*. За да изясним тяхната етимология, ще трябва да привлечем други нарицателни имена, антропониими и топоними със същия корен:

- *Кабиро* – дъщеря на нереидата Псамата и на Протей, син на Посейдон; съпруга на Хефест; майка на *Кабирите*;
- *Кабир* – осемте сина на Кабиро и Хефест, прочути ковачи в Древна Тракия;
- *кабирион* – храм на *Кабирите*, боговете-ковачи;
- *Кабирос*, *Кеброс* или *Хеброс* – древното име на река Марица;
- *Кабира* – град във Фригия, по-късно преименуван в Нова Кесарея;
- *каберне* – сорт грозде и вино;

- *каба* – „мек“, „добър“, „милостив“, „състрадателен“; помагач на другите – това е едно от амплотоа на жреца-пастир;
- *Кааба* (араб. *Ка`ба*) – древен храм, около който е построена Голямата джамия в Мека;
- *меркаба* – енергийно тяло с форма на тетраедър, обгръщащо човека;
- *Кабала* – мистично учение, изградено чрез тълкуване Петокинижieto на Мойсей в Стария завет;
- *Алабак* – Ал-Бак(х), т.е. „Бог Бакх“; планински рид, западно от град Велинград; звуците/буквите на *Алабак* в обратен ред дават *Кабала*;
- *Кабата* – седловина с надм.вис. 2535 м., долепена до връх Вихрен, първенеца на планината Пирин;
- *Кабата* – свещена местност на бог Дионис и неговата майка, с извор и езеро (блато), под връх Голяма Сютка, южно от град Велинград;
- *Кабиле* – древното название на град Ямбол;
- *Голям Кабул* (2531 м.) и *Малък Кабул* (2525 м.) – двойка върхове-близнаци в планината Рила;
- *Кабул* – столицата на Афганистан; в древността там е съществувала българската държава *Балкхара*, със столица *Балкх*; всъщност последните топоними са идентични с името *Бакх*, като изключим вметнатото „л“; тук *българите* възприели самоназванието (етнонима) *багхар/балкхар/балхары*, като индийците ги наричали *bhaga*, а персите – *bagā*;
- *Кавказ* – планински масив в Евразия;
- *Кавала* – град в Беломорска Тракия;
- *кавал* – старинен български духов инструмент;
- *кавкан (кавхан)* – вторият човек след *канас ювиги* (върховния български владетел);
- *кафтан* – старинна българска горна дреха и др.

Коренът *каб/кав* чрез метатеза образува *бак/вак*, а *Бак(х)/Вак(х)* е едно от имената на бог Дионис в Тракия и Рим. Възможно е *Бакхус* да е било кратка форма на *Баг Хорус* („Божият син Хор“), защото в Египет думичката *баг* е означавала „божи син“ и е имала специален йероглиф – орел с прибрани криле (орелът, царят на птиците, бил пернатата ипостаз на Хор).

Така или иначе, името *Вакх* идва от *вак/ваг* „вагина“, „утроба“. Следователно точният, изначалният смисъл на името *Бакхус* е „Утробният“, „Роденият от Утробата [Изида]“, а на името *Баг Хорус* – „Утробният Хор“.

Думи, производни от името *Бакх*: *бага* – българска войскава единица, стяг; *багаин* – офицерът на една бага; *багатур* – офицерът на десет баги; *бягам*; *собака* – рус., „куче“; *бака*; *бакла*; *бакър*; *бъкел/бъклица* – дървен съд за вино, питието на Дионис/Бакхус; *paganus* – лат., „гражданин“; *пагода* – „ступа“; *Ал Бакара* – араб., „Кравата“, става дума за Хатор Изида.

В латинския език има група думи с корен *fas* (производни от името *Вакх*), които, произлизайки от фалическият аспект на бога, отразяват неговия съзидателно-демиургичен аспект: *factor* – „творец“, „създател“; *factura* – „създаване“, „творение“; *factum* – „дело“, „постъпка“; *facio* – „правя“; *factio* – „правене“, „деяние“; *facinus* – „работа“, „действие“, „дело“; *factus* – „изкусно изработен“; *facultas* – „способност“, „талант“.

Още един аргумент в полза на „утробната“ семантика на името *Бакх/Вакх* и неговата анаграма *каб/кав* са латинските нарицателни *cavamen*, *inis* – „пещера“, *cavaticus* – „пещерен“, *cavea*, *ae* – „клетка“, *caverna*, *ae* – „дупка“, „кухина“, „пещера“. Разбира се английското *save* („пещера“) е възникнало под латинско влияние. Земните образувания като пещери, кухни, дупки са били считани за утробы на Богинята-майка Гея. Съдът за вместване на течност *бака* (котел), с анаграма *каб/кап* или *сир* (англ. „кър“) – „чаша“, „купа“, винаги е бил утробен символ.

Термини с основа *вак/ваг*: *вагина* – Ваг-Ин, т.е. „Утробата на Жената“; *вакханки* – жриците на Дионис, като първата вакханка и кърмачка е неговата майка Изиди; *вакло* – български епитет за новородено или скорородено агне; *ковък* – прилагателно за мек метал; *свако* – съпругът на сестра на майката; *вакуум* – празно пространство, свободно да поражда и вмества материя.

Ако името *Вакх* означава „Вагинален/утробен“ или „Роден от утробата [Изиди]“, то *вакханка* значи „раждаща“ или „родилка“. Затова в Дионисовите мистерии *вакханките* са разигравали фриволено-еротично, майчинско-кърмаческо поведение и са носели бебешки кошници.

Впрочем името *Bachus* е синоним на името *Mitras*/μήτρας – и двете значат „Утробния“, – тъй като в пеласгийския (елинския) език μήτρα означава „утроба“ (анат. „матка“), μήτέρα – „майка“, μήτριάρχια – „матриархат“ и пр.

Защо „Утробния“, „Родения от Утробата“? Защо самото име акцентира върху акта на раждането? Защото сред тогавашното божествено общество в конкурентната борба за властта са били предизвикани съмнения относно произхода на *Божия син*. А това, че *Бакхус/Митрас* (*Хорос*) е син на *Хатор Изиди* и *Озирис* (*Зевс*), по древните генеалогични норми, го правело наследник на престола на света.

Освен това произлизането от утробата на Богинята-майка има космогоничен аспект. *Изиди*, в своята ипостаз на *Небесна крава* – звездата *Сотис* (Сириус) – ражда всяка сутрин на източния хоризонт своя син-слънце *Хор* („Митра, непобедимото слънце“). Но звездната *Сотис* притежава и земен аспект – място, където е станало физическото въплътяване на *Божия син* – планина, наречена *Сотка/Сутка*, с конична форма (земна утроба), в която на ниво 2 000 м. се таят *свещена пещера* (подземна утроба) и *свещено езеро* (водна утроба).

Природният култов комплекс – връх Сутка, пещерата Лепеница и езерото Кабата – в Западните Родопи е изследван от краеведа Свилен Топчиев:

„Централното светилище [на жреческото племе Беси – б.В.Й.] вероятно е в местността Кабата, на около километър под връх Сютка. **За всички местни хора това е свещено място** [к.В.Й.]. От него и от местността Мантарица е водата на Ракитово. В тази местност – Кабата – се намира може би най-високият извор в Родопите – на около 2000 метра височина. Ракитовци го наричат Момин кладенец, защото водата извира от процеп в една скала. Дебитът му не се мени и водата му е чиста като сълза. **Вълшебството на това място е невероятно и напълно е покривало представите на траките, които са посрещали изгрева, богочитали са скалите, огъня и изворите** [к.В.Й.].“ /С.Топчиев. Сказание за бесите, Орфей и Дионисиевото светилище. Велинград, 2009, с. 9/.

Топонимите *Сютка/Сутка* и *Целина*, свързани с женската родилно-плодотворна способност, отразяват образа на скалната цепнатина, от която блика изворна вода. Именно те са дали названието на цялата котловина *Целина*, по-късно *Челино*. Другият топоним – *Кабата* – е естественият съд, който събира живата вода от цепнатината; той изпълнява ролята на *кап/каб/кав* – капище, вместилище, сътворителна утроба, която винаги е влажна, топла и потайна. Обилието на вода – елемент на Богинята-майка-вакханка (*Изида*) – допълва останалите обстоятелства, за да се смята това място за нейна и на нейния син *Дионис* (*Хор*) свещена зона.

Нашето изследване, което бихме нарекли „езикова археология“, върху думите с основа *каб/кав* недвусмислено разкри, че техния произход се корени в името *Бакх/Вахх* на бог *Дионис*, свързано с неговото раждане. Раждането на Божия син, сина на *Зевс*, е белязано с радост и възторг във време на упадък на тогавашната цивилизация, защото на него били възлагани надеждите да я спаси от разрушителните действия и аморализация на своя чичо – трако-елинския *Хадес* (*Адес*) или египетския *Сет* – господаря на Долната земя/Царството на мъртвите (*Ада*).

Обстоятелството, че видовете названия на животното *кон*, имащи основа *каб/кав*, произхождат от божественото име *Бакх/Вахх*, доказва че *конят* (*Тракийският конник*) е една от зооморфните ипостазии, може ми основната, на този бог (сн.1, 2, 3, 4, 5).

Снимка 1. Тетрадрахма на град Маронея, Беломорска Тракия, V век пр.Хр. На лицето е изобразен кон – основният зооморфен образ на *Дионис/Бакх*; на опакото – квадрат с вписана в него стилизирана лоза с четири грозда – растителната ипостаз на бога, а извън квадрата – пчела, – още едно превъплъщение на бога, този път като насекомо.

Надписът ΕΠΙΧΟΡΙΓΟ („Епи Хориго“) означава „[Мястото] на даването“, или „[През времето] на даването“. Вероятно се визира даряването на благородната лоза от *Дионис* – богът, който дава, заради което славяните са го нарекли *Дажбог*.

Снимка 2. Още една монета на град Мароней на Бяло море. Надписът ΕΠΙΝΓΗΣΓΟΡΕΩ („Епи Игис Горео“) означава: „На пастира Горео [Хор]“, т.е. че сътворените изображения са посветени на пастира или водача Хор. Над коня лети *орел* (Ор-Ел, т.е. „Бог Хор“) – птичата ипостаз на бога, чието тракийско име е *Дионис/Бахх*.

Снимка 3. Трета монета на град Мароней. Надпис на лицето: ΗΡ („ХР“, т.е. „Хор“); на опакото: ΜΑΡΩΝΙ („Марони“). Дионисово-фалическа форма на грозда не е случайна, символизира всеоплождащата мощ на бога.

Снимки 4 и 5. Сребърна монета на тракийския цар Спарадок (~448~440 г. пр.Хр.). На лицето има изображение на кон и надпис „... на Спарадоко“; на опакото е отпечатан сюжетът „орел държи змия“. НАМ-София / История на България в четиринадесет тома. Изд. на БАН. Т. I. С., 1979, с. 196/.

Както казахме, *конят* бил животинската ипостаза на генетичния родоначалник на траките и българите – Дионис/Бахх/Хор, царската птица *орел* – птичата му ипостаза. Змията била смятана за превъплъщение на Хадес – убиеца на Зевс и узурпатор на неговия трон. *Орелът*, уловил змията, е Ор-ел (т.е. „Бог Хор“), който победил чичо си Хадес и възстановил справедливия божествен ред, както и своето наследство – властта над света.

На второ място предмет на нашето внимание към основното свещено животно на бог Дионис/Хор/Бахх са неговите названия с основа *хон/кон*.

Ще започнем от последния въпрос, разискван по-горе – тайните около Родопския връх *Сутка* и тамшното светилище на бога. Първата тайна се крие в самото име *Сутка*. Защо върхът е назован така?

Майката на Дионис/Хор е позната в Египет главно с три имена: Хатор – „Кравата“, *Изис/Изида* и *Сотис*. Тъй като думата *сот/сут* представлява една от синонимните форми за изразяване на понятието „утроба“, то *Сотис* се разчита: Сот-Ис, т.е. „Изис Утробата“. Съответно *Сутка* се чете: Сут-Ка, т.е. „Двойник/образ/ипостаза на Утробата“. Следователно планинският връх *Сутка* е бил виждан като природна утробна форма – конус или чаша, – обърната към земята (да си припомним могилите на тракийските царе и пирамидите на фараоните; вж. и уводната статия „Силата на U/V формата“), метаморфоза на богинята-майка *Изида*. В лоното на върха-превъплъщение съвсем логично стои Момин кладенец – *скалната цепнатина-утроба (suka)*, – назована от траките «извор на живота», която пълни свещеното езеро *Кабата*.

Свилен Топчиев правилно предполага зависимост между топонимите *Сютка/Сутка* и *Цепина*. Според него тракийските думи *suka* – „пукнатина“, „цепнатина“, „теснина“ и *suku* – „момиче“ са били употребявани от бесите по своя смисъл и затова имат общ корен *suk*. /**пос.съч.**, с. 11/.

Обектът е естествен природен символ на родилна утроба, обожествена от беските жреци. Освен това в старобългарския език, както и в съвременния руски език, е запазена думата *сука* със значението „леко момиче“. В българската традиционна женска носия е ползвана къса свободна рокля без ръкави – *сукман*, изработвана според сезона от памук, лен или вълна. Деколтетото ѝ е оформено интересно като *уширена цепка или чаша*, и може би именно то ѝ е дало названието (**сн. 6 а, б, в**). Терминът *сукман* – Сук-Ман – означава „Човек [жена] – утроба“. В същата връзка е и глаголът *суча*.

Снимка 6 а, б, в. Традиционни български женски носии: Пирински сукман, Шопски литак и Странджански сукман.

Има ли по света думи или топоними, наподобяващи името *Сутка*? Има; при това те носят същата семантика. Например най-обширната блатна зона в света – *Суд* – има площ 130 000 кв. км. (за сравнение България има 111 000 кв. км.), и се образува през дъждовния сезон в *Судан*, по поречието и от разливите на река Бели Нил. На западното крайбрежие на полуостров Индустан, в ареала на културата Харапа и Мохенджо Даро (III-II хилядолетие пр.Хр.) има идентичен топоним: *Суткаген-Дор* – Сутка-Ген-Д-Ор, т.е. «[От] Сутка [Изида] роденият бог Ор». В случая виждаме директно указание, че зад названието *Сутка* се крие Изидата, майката на Хор.

Разбира се няма да пропуснем българската дума *сутрин* и руската дума *сутка* («денонощие»), свързани с явлението «хелиакален изгрев», т.е. раждането сутрин на източния хоризонт на небесния син-слънце Хор от небесната звезда-майка *Сотис/Сириус* (Изида).

И така, стигаме до едно от по-непознатите египетски имена на бог Дионис/Хор – *Хонсут/Консут*, – съставено от три морфеми: К[а]-Он-Сут и значещо «Синът на Слънцето [Зевс-Амон/Озирис] и на Сут [Сотис/Изис]». Под това име богът е почитан в южната египетска столица Тива и главно в тройния храм на Зевс-Амон, Мут («майка» Изидата) и техния син Хонсут в Карнак /**Е.Александрова-Зангелми**. Сейким – древноегипетска система за хармонизиране и лечение на тялото и душата. С., ИК «Кибеа», 2012, с. 98/.

Хонсут/Хонсу е изобразяван като юноша с лунен сърп и диск над главата (сн. 7 и 8). Управлявал времето и любовта, а освен това здраво държал контрола над злите духове. Лунният аспект на божия син *Хонсу* е непривичен

за слънчевия бог *Хор/Харпократ/Харзомтус*. Това противоречие обаче има своето обяснение. Като дете Хонсу (Дионис) и неговата майка Изиди са скитали от страна в страна, за да се спасят от враговете и убийците на Зевс-Амон. Естествено Изиди е търсела в луната, планетата на богините-майки, закрила за детето си и го е посветила на нея. Щом навършил зрелост, подготвяйки се за властта и бидейки посветен този път в тайнствата на слънцето, младият бог изоставил детските си имена Дионис и Хонсу, и приел мъжкото слънчево име Хор. Упражняваният от него контрол над злите духове визира победата му над бога на Подземния свят Сет и неговите слуги.

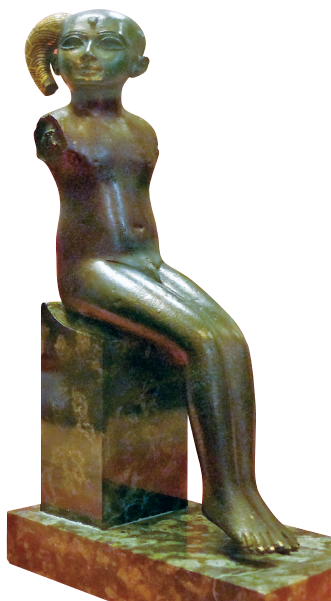
Снимки 7 и 8. Статуетки на Хонсу от Карнак, Египет. Пръстът на устните е типологизиран знак в египетското изкуство, че изображението е на дете. Вляво принцът-наследник носи короната на Горното царство (Южен Египет), която впрочем удивително наподобява трако-фригийския шлем, а вдясно – короната на баща си Зевс-Амон. Характерна за младия бог е плитката, спускаща се над дясното ухо и лягаща със завития си край на дясното му рамо.

В Азия потомците на Хор възприели за свой етноним юношеското му име *Хонсут/Консут*, като морфемата *Сут* отпаднала; влязла в употреба само морфемата *Кон/Хон* (Ка-Он: «Син на Слънцето»). Така от хоровото име *Хонсу* възникнал етнонимът *хон* или *хун* (*хони/хуни*). Пълната форма на етнонима била *Хон-Ор/Хонор*, със значението «Синът на Слънцето Ор».

Най-интересно в случая е пълното съвпадение между етнонима *хон* и свещеното соларно животно *кон*. Което не е случайно, не само защото конят бил бойната машина на *хоните*, а конската опашка – тяхното знаме. По-важна е тук еднаквата семантика: *хон* и *кон* значат едно и също: «Синът на Слънцето». Ето защо българските аристократи (буилите) в Азия и Източна Европа са бръснали главите си и оставяли *чумбас плитка*, *подобна на конска опашка – като специален белег за знатен произход (сн. 9)*. В «Именника на българските канове» е записано: «Тези петима князе [Авитохол, Ирник, Гостун, Курт и Безмер – б.в.й.] държаха князуването от другата страна на Дунава 515 години **с остригани глави** [к.в.й.]. И след това дойде на страната на Дунава Исперих княз. Същото и досега.»

Важно е освен това да отбележим, че *кон* е видовото название на свещеното животно както в старобългарския, така и в съвременния български език.

Снимка 9. Статуетка на Хонсу от XIV век пр.Хр., изложена в Лувъра, Париж. Това изображение на младия бог с гладко обръсната глава и чумбас – плитка, падаща надясно, – е било възприето по-късно от българската аристокрация (кастата на буилите). Човешка глава с коси, разпръснати радиално, символизира слънцето и неговите лъчи. Когато косите са вързани в опашка, това е събран сноп от лъчи, а обръснатата до блясък глава имитира самото слънце. Такъв бил външният вид на «синовете на слънцето».

«Синът на Слънцето» Хонсу (Дионис/Бакх/Хор) и неговите потомци били вплетени в свещения дует на коня и непобедимия конник/рицар с благородно сърце, който се борел за правилното развитие на цивилизацията. Това е *Тракийският конник*, изсечен на скалите на Мадара в България (**сн. 10**), но това е и *Хунският конник*, извисяващ се на подобни скали в древна Балхара (днешен Афганистан).

Снимка 10. Скалният релеф Мадарски конник край град Шумен, България. Изсечен е на отвесна 40-метрова скала, над пещерата-капище на Майката (Мадар), сякаш за да я пази. Фото Бойко Калев.

На 21 август в Рим бил провеждан празникът *Консуалии* в чест на *Конс* (*Consus*) – бог на конниците, юрисдикцията и земеделието, и Нептун (трако-елинският Посейдон). Организирали конни състезания, а след похищението на сабинянките, цар Ромул (753-717 г.пр.Хр.) въвел и обичая за ритуално отвлечане на жени от съседни племена /**Тит Ливий**. Историята на Рим от основаването на града. Прев. от лат. Вл.Атанасов. Кн. I. С., 2004: 9, 6-12/.

В Рим *Конс* (т.е. Хор) бил считан за божество на прибраната реколта, вероятно във връзка с неговия *цивилизационен поход*, по време на който благодарно е предоставил семена на културни растения (жито и ориз) на страдащите от глад хора, научил ги е да ги отглеждат, съхраняват и ползват за изхранване. Диодор (~90-35 г. пр.Хр.), наричайки Хор „Озирис...“, син на Зевс, и името му сред елините било Дионис“, е записал сведения за този велик поход:

„17. За Озирис [т.е. Дионис/Хор – б.В.Й.] казват, че, понеже бил благодетелен и обичал славата, събрал голяма армия и възнамерявал да обиколи цялата обитавана земя и да научи човешкия род да седи лози и да сее плода на житото и ечемика, защото предполагал, че ако прекрати дивашкия живот на хората и ги накара да преминат към цивилизован живот, ще получи безсмъртна слава заради големината на това благодеяние. Така и станало, защото не само тези, които по онова време получили този дар, ами и всички останали след тях поради радостта от откритите нови храни са почитали хората, които са ги въвели, като най-светли богове.

Твърдят, че след като Озирис [т.е. Хор – б.В.Й.] уредил нещата в Египет и предал цялата власт на жена си [т.е. на майка си – б.В.Й.] Изиди, като сложил до нея за съветник Хермес, който се отличавал по разсъдливостта си от другите му приятели..., сам той напуснал Египет с войската си и тръгнал на поход, вземайки със себе си и брат си, когото елините наричат Аполон [Аполон е полубрат на Хор – б.В.Й.]...

18. Разказват, че заедно с Озирис [Хор – б.В.Й.] тръгнали на поход двамата му синове Анубис [полубрат на Хор – б.В.Й.] и Македон [явно друго превъплъщение на Хор], които се отличавали с храбростта си. И двамата използвали отличителните оръжия на определени животни, които приличали на тях заради храбростта си – Анубис бил наметнат с кучешка кожа, а Македон – с предната част от кожата на вълк [вълкът бил зооморфният образ на Хор, в Азия той бил познат като вълка *Бури* – б.В.Й.]... Озирис взел на похода и Пан [син на Хермес/Тот – б.В.Й.]... Последвали го и хора, опитни в земеделието, като Марон по отношение на саденето на лози и Триптолем за сеенето и цялата работа около житото... Докато бил в Етиопия, казват при него бил доведен народът на сатирите, за които се твърди, че имат коса на бедрата. Озирис обичал да се смее и се радвал на музиката и танците; поради това и повел множество музиканти, сред които имало девет девойки, които можели да пеят и били обучени и в други изкуства и които елините наричат Музи [дъщери на Зевс и Мнемозина – б.В.Й.]; казват, че техен водач бил Аполон, поради което го и наричат Музагет – Водач на музите. Що се отнася до сатирите, те били взети във войската, тъй като били склонни към танци, музика и всякакво забавление и развлечение, а Озирис не бил войнствен и не се подлагал на битки и опасности, тъй като всички народи го приемали като бог поради неговите благодеяния. В Етиопия той научил хората на земеделие, основал достойни за споменаване градове и оставил хора, които да се грижат за страната и да събират данъци...

Когато Озирис пристигнал при границите на Етиопия, той обхванал реката от двете страни с насипи, за да може като придойде да не заблътта страната без никаква полза, ами чрез построени порти течението да се пуска леко, според колкото има нужда [чрез саваци, по напоителни канали – б.В.Й.]. След това той преминал през Арабия покрай Червеното море чак до Индия и до края на обитаваната земя. Основал и не малко градове в Индия...

20. Той се занимавал и с лов на слонове и оставил навсякъде стели от своя поход. Обиколил и останалите народи в Азия и преминал през Хелеспонта в Европа. В Тракия убил Ликург [най-малкия син на Борей и Оретия – б.В.Й.], царя на варварите, който се противопоставял на делата му, и оставил стария вече Марон да наблюдава как се сади [лозе – б.В.Й.] в тази страна и го накарал да основе град на свое име, който се нарича Мароней. Оставил сина си Македон за цар на областта, наречена на негово име Македония, а на Триптолем поверил земеделието в Атика... Като се върнал в Египет, донесъл със себе си най-хубавите дарове отвсякъде и поради големината на благодеянията си с общо съгласие получил безсмъртие и почит, равна на божествената. След това от хората преминал към боговете и получил от Изиди и Хермес жертви и други най-велики почести. Те въвели и мистерии и установили много тайни ритуали, увеличавайки така силата на бога...

... Аз съм цар Озирис [т.е. Хор – б.В.Й.], който предприех поход по цялата земя, чак до необитаваните земи в Индия и до земите на север [*Сибир?* – б.В.Й.], чак до изворите на река Истър [т.е. до *Алпите*, откъдето извира р. *Дунав* – б.В.Й.] и пак до другите части от света до самия Океан [Атлантическия бряг на *Европа* – б.В.Й.].“/**Диодор Сицилийски**. Историческа библиотека, I, 17-20, 27. – В: <http://www.sigilla.com/diodorus.html/>.

Като коментар на този обширен цитат ще кажем, в опозиция на Диодор, че *Дионис/Хор* научил „човешкия род да сади лози и да сее плода на житото и ечемика“, не за „безсмъртна слава“, а защото като бог-пастир се чувствал длъжен да се грижи за своето стадо. Хората, които получили от бога даром възможността да се изхранват пълноценно с култивирани растения, селектирани от боговете така, че да съдържат в себе си необходимите хранителни вещества, витамини и минерали, започнали ритуално да дават в храмовете приноси от своето земеделско и скотовъдно производство. Това били поетапно първите кълнове, първите зърна, първите ябълки и прочие плодове, както и първородните чеда на домашните животни.

Дарена от боговете, реколтата им принадлежи по право, а освен това като божествено творение е свещена. Чрез дребни приноси тя се десакрализираща и освобождавала за употреба като храна //История на религиите. Т.II. Авторски колектив: **Франсис Виан, Жан Варен, Жак Дюшен-Гилемин, Франс Винке, Ян де Врис, Франсоаз льо Ру, Реймън Блок**. С., Изд. Gallimard&Прозорец, 1996, с. 57, 58/.

Данни за жертвопринасяне на културни растения в знак на благодарност към благородния бог *Хор* има в договора от 1249 г. наложен на езическите пруски племена от Тевтонския кръстоносен орден. Едно от изискванията към победените пруси било: „Да не принасят вече жертви на идола, наречен Курке, който имат обичай да издигат всяка година след събиране на реколтата и почитат като бог...“ /**История на религиите**, т.II, с. 292, 293/. „Идолът“ очевидно бил самостоятелен тотемна стълб на *Курке (Хор)*. В град Киев тотемът на този бог бил именуван почти по същия начин – *Хорс (Хорос)*.

Римляните смятали *Конс* за бог на земеделието и урожая, но нима при българите, под имената *Дажбог, Ярило* или *Герман*, той не изпълнявал същата функция, в добавка към осигуряването от него слънчева топлина и пролетни дъждове?

По време на пионерските опити за организиране на земеделския отрасъл боговете разбрали, че няма да се мине само с технологията за зърнопроизводство – засяване, поливане, жътва, отделяне на част от семето и подготовката му за следващия цикъл. Всяка култура изисквала своя територия с оглед да се избегне кръстосване и изгубване на свойствените й ценни качества, плод на трудна и внимателна селекция. Освен това трябвало да се обособят участъците на различните земеделци.

За оформяне на земеделските парцели послужил опитът от планирането на храмовите комплекси и селищата на божествената раса. Макар и касаещо родитбата при растения, земеделието било сътворителен процес, и като свещен акт изисквало спазване на култовите норми. Нивите трябвало да имат определена форма, размер и ориентация спрямо посоките на света, за да изпитват благотворното въздействие от слънцето и звездите.

Податки по коментирания въпрос има в трактат на Цицерон за гадаенето, възпроизвеждащ текст от етруски *libri* (свещени книги). Става дума за среща на един орач от Тарквиния с *дребен на ръст дух с детско лице, но с посивели коси и голяма мъдрост*. Цяла Етрурия се стекла на мястото. От *малкия дух Таг, внук на Юпитер*, хората научили основните правила на етруската дисциплина. Спътницата на *Таг*, пророчицата *Вегоя* или *Бегоя*, разкрила на хората изкуството да се тълкува мълнията (*arsfulguratoria*), но им дала *ценни познания за землемерството* – правилното разделение и ориентиране на земите, строителните терени и градоустройството, наподобяващо шахматна дъска.

Етруските разполагали с *libri vegoici* („книги на Вегоя“), които Цицероновият съвременник Тарквиний Присций превел на латински (I в. пр.Хр.), но от които са оцелели едва няколко фрагмента. **/История на религиите, т.II, с. 416-418/.**

На старобългарски език името *Таг* означава „кон“ или „конник“. Очевидно добрият мъдър дух е *Дионис/Хор, Тракийският конник*, родоначалникът на тракийските, египетските, финикийските, етруските, латинските, българските (хунските), и прочие царски династии. Знаем, че *Дионис* е син на Зевс/Юпитер. Нимфата *Бегоя* не ще да е друга освен *Аби Байгул* (Лизианаса II), една от дъщерите на Дионис, която явно е продължила неговото дело: да помага на хората чрез плодовете на земеделието.

Латинските названия на някои култури и термини, свързани с растения, храни и хранене, са запечатали приноса на бог *Хор (Стария Пан)* в тази област: *oryza* „ориз“, *panicum* „диво просо“, *panis* или *pane* – „хляб“, *panificium* „правене на хляб“, *panarium* – „кошница за хляб“, *hordeum* – „ечемик“, *horreum* – „житница/хамбар“, *hortensia, orum* – „зеленчук“, *hortensis* – „градински“, *hortus, hortulus* – „градина/парк“, *hortulanus* – „градинар“.

В подземния олтар на *Конс* под Големия цирк в Рим почитали бога в ролята му на контролър за злите духове от Долния свят, което, предвид и идентичността на имената, го прави аналог на египетския *Хонсу*. Древната традиция на конните надбягвания ни отвежда към *Тракийския конник/Херос* (херос = Хорос = hors), в образа на който се сливат личностите на родоначалниците на трако-българите *Дионис/Хор/Бакх* и *Посейдон/Нептун*, като последният е и същинският създател на *домашния кон*. Ето защо сатирите – шумните весели компаньони на *Дионис/Бакх* – са изобразявани понякога с козя козина и копита, а друг път с конски уши, опашки и копита.

От името *Конс* произлизат римската държавна титла *консул*, както и съвременните термини: *конституция, конфедерация, конгрегация, конгрес, конференция, консилиум, консултация, консенсус, консолидация, конфигурация, конструкция, концепция, констатация, контаминация, концентрация, конгломерат, консистенция, контур, коняк, икона*; топонимът *Hong Kong* (мегаполис в Китай); и някои английски думи: *honour* („благородство“), *honey* („пчелен мед“), *hundred* („сто“).

Интересно е да се отбележи, че египетското име *Хонсу* и латинското *Конс* кореспондират с името на перуанския бог-слънце *Кон-Тики Веракоча*, наричан в Мексико *Кетцалкоатъл*. Името *Кон-Тики Веракоча* би могло да се разчете като „Бог Кон, [синът на] Овена-Дракон“. Наистина в митологичната генеалогия *Тракийският конник* *Дионис/Хор/Бакх* се явява син на Свещения Овен Зевс-Амон и внук на Свещения Дракон Кронос, който в Египет се е подвизавал под името *Ра*, с ипостазата „Крилатата змия“ (ламя, дракон).

В средноазиатските държави Балхара (Бактрия), Партия, Хорезъм и др. *Божият син-конник* бил назоваван *Сиявуш*, *Сияваршан*, *Сиявакс*. Според „Авеста“ херосът или *героят-слънце* *Сиявуш* владее райската страна Кангха, позната още като прародината Арияна Вежа. Обичайните изображения на *Сиявуш* съвпадат с тези на *Тракийския херос* (Horseman) и *Мадарския конник* (композиция от човек, кон, лъв и куче). За преки потомци на *Сиявуш* са се считали българските канове от династията Дуло, родът *Сиявушиди* в град Хорезъм (в основата на този топоним стои антропонимът Хор), партските Аршакиди, а също и персийските царе **/Борислав Иванов**. Сиявуш – бог сияен конник. С., ИК „Новата цивилизация“, 2013, с. 7-53/.

Персите наричали Балкх, столицата на Балхара, *Зариаспа* – „Златоконният [град]“ **/Петър Добрев**. Сага за древните българи. С., ИК „Кама“, 2005, с. 63/, защото българите отглеждали единствено там благородна порода от красиви бели коне със сивкави петънца по шията и златисти гривви. Дали това не е породата, селектирана от Посейдон/Боян по време на престоя му в Азия?

Разбира се българското (балхарското) име *Сиявуш* е свързано с индийското име на бога – *Сива* или *Шива*. *Сивият цвят* като съчетание между черния, символизиращ света на материята, и белия цвят, символизиращ света на духовете, е бил смятан от древните за цвят, принадлежащ на земните богове-жреци, които изпълнявали ролята на медиатори между земния и небесния мир. Така че името *Сива/Шива* е характеризирало *Божия син* в аспекта му на жрец и посредник с духовете на неговите отци и деди, които направлявали отгоре съдбовните измерения на земните неща.

От контекста на тези разсъждения разбираме, че името *Сиявуш* е доразвита форма на името *Сива*, с цел, едновременно с медиаторското, да се подчертае соларното качество на бога. *Сива* е преминало в *Сиявуш*: сияен, блестящ. Това е същият бог на доброто в Зороастризма – *Ахура/Асура-Мазда*, **Ормузд** или **Ормазд**, познат в Египет като бога-слънце *Хор*.

Може би ще се учудите, но от името *Сива/Шива* произлизат френските думи *le cheval* („швал“ – „кон“), *les chevaux* („шво“ – „кон“).

От българското име *Сиявуш* на сияйния бог-конник произлиза на свой ред славянското име на бога – *Святовит/Световит* или *Свянтовит/Свентовит*. Има и други форми на името като: *Svantovit*, *Swietowit*, *Suvid*, *Sutvid* и пр. Първият източник, който говори за този бог е гетският историк Йордан (VI в.). Той употребява форма, изразена на латински език като *Suantovitus*.

Правени са много опити за тълкуване значението на антропонима *Святовит/Световит*; може би най-вярното значение е „Витяз на светлината“ или „Рицар на светлината“.

Ще цитираме откъс от „Gesta Danorum“ на Саксон Граматик, за да покажем как западните славяни, венетите, са разбирали ролята на *Световит* в техния живот, какво е било понятието им за този бог. Историческият момент е 1168 г., когато датският крал Валдемар нападнал остров Рюген, превзел столицата на

рюгяните-рани Аркона и разрушил храма на *Световит*, почитан по това време в „цяла Склавия“:

„...В центъра на града, на равен площад, бе построено от дърво светилище, прекрасна изработка. Това светилище беше на голяма почит не само заради величествения му вид и украса, но благодарение на святостта на Божеството в него. Външните стени на постройките бяха изцяло украсени с грижливо резбовани изображения... В центъра [на светилището – б.В.Й.] стоеше голяма статуя, която по своите размери превишаваше човешки ръст. Тази статуя беше извънредно необичайна и удивителна, доколкото имаше четири глави и четири шии, от които две бяха насочени напред, а две назад, а всяка от главите обръщаше своето лице – едната надясно, а втората наляво. Мустаците им (на тези глави) и косите им бяха подстригани така, сякаш художникът е подражавал на обичаите и прическите на рюгяните.

В дясната си ръка, изображеният чрез статуята Бог, държеше рог, изкусно изкован от разнородни метали [сребро с позлата? – б.В.Й.]. Свещеникът, който ръководеше техните обряди, ежегодно напълваше този рог догоре [с вино – б.В.Й.]. По количеството на пиетието, останало в рога [от миналата година – б.В.Й.], предсказваше добра ли ще е следващата реколта. Лявата ръка на статуята, сгъната в лакътя, лежеше на бедрото. Плащът достигаше бедрата, издялани от различни дървесни породи и сплетени с коленете почти невидимо, така че мястото на свързване би могло да се види само отблизо, и то след детайлно разглеждане. Нозете сякаш само докосваха земята, въпреки че основата [на статуята – б.В.Й.] бе дълбоко вкопана. **Наблизо бе сложена конска сбруя и седло за статуята** [т.е. за бога – б.В.Й.], **също символи на Божеството** [к.В.Й.]. Удивление предизвикваше извънредно големият меч, ножницата и дръжката на който, освен прекрасната художествена резба, бяха допълнително украсени със сребро...

...Освен това, на Божеството принадлежеше Бял кон. **Стригане или изскубване на косми от неговата грива или опашка се счита за престъпление.** Само свещеникът има право да го храни или впряга, за да не изгуби това Божествено творение своята значимост. С този кон се отправя в бой срещу враговете Свантевит – така се нарича тази статуя, – както вярват те. Главното доказателство [за казаното – б.В.Й.] виждат в това, че сутрин (въпреки че той стои нощем в конюшната) конят често бива покрит с пот и гъста пяна, сякаш се е върнал от дълъг поход, пробягвайки пътищата на големи пространства.

Използват този кон и за предугаждане на бъдещето. Когато народът се събира за военен поход против някаква страна, свещеникът забива [в земята – б.В.Й.] пред тях три реда копия. Във всеки ред по две копия са сложени косо, с вкарани в земята остриета. Разстоянието между редовете е еднакво. Щом се наложи да започнат война, свещеникът, предварително отправяйки тържествени молитви, повежда впрегнатия кон през редовете от копия. Ако конят престъпи отначало с десния си крак, то това е благосклонен знак. Обратно, ако конят вдигне левия си крак преди десния, тогава се счита, че е необходимо да се променят планове за войната. Също така и морският поход се смята за опасен, ако не видят три пъти, крачка след крачка, добър ход на коня... [к.В.Й.]“

За нас този извор е твърде ценен. Летописецът е пряк участник в събитията, което проличава от подробното описание на славянския храм и на статуята на *Световит*, преди тяхното унищожение. Постарал се е, според своята компетентност, да запише най-характерното за ритуала.

ОБРЪЩАМЕ ВНИМАНИЕ НА ДВА МОМЕНТА В ЦИТИРАНИЯ ТЕКСТ:

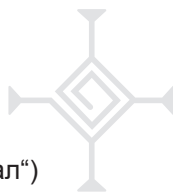
1. *Световит* е бог-покровител на земеделието и може да дари хората с добра реколта. Почитането на този негов аспект става посредством Дионисов ритуал с вино. По отношение на земеделския аспект на *Световит* негови аналогии са: тракийският *Дионис*, под друго име *Герман* – бог на гърма и дъжда; египетският *Хор*, под друго име *Хонсу*; също така римският Конс и разбира се славянският *Дажбог*.
2. *Световит* същевременно е войн и то войн-конник. Той има свещен бял кон с принадлежности за яздене – седло и сбруя. Преди война чрез коня се извършва гадание за успешни или неуспешни бойни действия. След война една трета от трофеите се прибира в неговия храм. Аналогии: в Тракия – *Тракийският конник*; в Египет – *Хор*; в Индия – *Сива/Шива*; в Балхара – *Сиявуш, сияйният конник*; във Велика България и сетне в Дунавска България – *ковачът-войн Хурса/Хорс*, под друго име – *Железният баща*; в Персия и Рим – *Mitras, sol invictus* („Митра, непобедимото слънце“).

Необходимо е да отделим внимание на *митичния кон-родоначалник Акбузат* – основен герой в башкирския народен епос. Съветските републики *Башкирия* и *Татарстан* са създадени през 20-те години на XX век от съветския режим върху бившата територия на средновековната държава *Волжска България*. Така че башкирите, освен че носят кръвта на волжските българи, се явяват наследници на българския митологичен комплекс в Азия.

Името *Акбузат*, може да се тълкува като „Бяло слънце“. *Ак* значи „бял“, а *буз* – нещо кръгло/сферично и червено, например *буза*, *карпуз* или *арбуз* („диня“), *топуз* («метална топка»), *пузыр* («мехур», «балон»), *бусы* („наниз“, „гердан“, „колие“ от топчета). Ако приемем, че думичката *бузат/бусат* представлява закодираното чрез метатеза име *Субат/Собат*, т.е. *Сабазий*, това е директна отправка към този бог (ср. още със *суббота/събота* – седмичния ден на *Сабазий*). Тогава *Акбузат* следва да се тълкува: „Белият Субат [Сабазий]“. Подчертаването на белия цвят и в името, освен че той е характерен за външния вид на *свещения кон*, символизира способността му да преминава в отвъдния свят, света на духовете.

Епосите „Акбузат“ и „Урал батир“ образуват архаичния пласт на уралската митология. Белият крилат жребец *Акбузат* често преминава от отвъдния свят в нашия и обратно, като отвъдният свят е персонифициран от езерото *Шулган* и пещерата *Шулган таш*, която е и дом на *Акбузат*. Свещеният кон

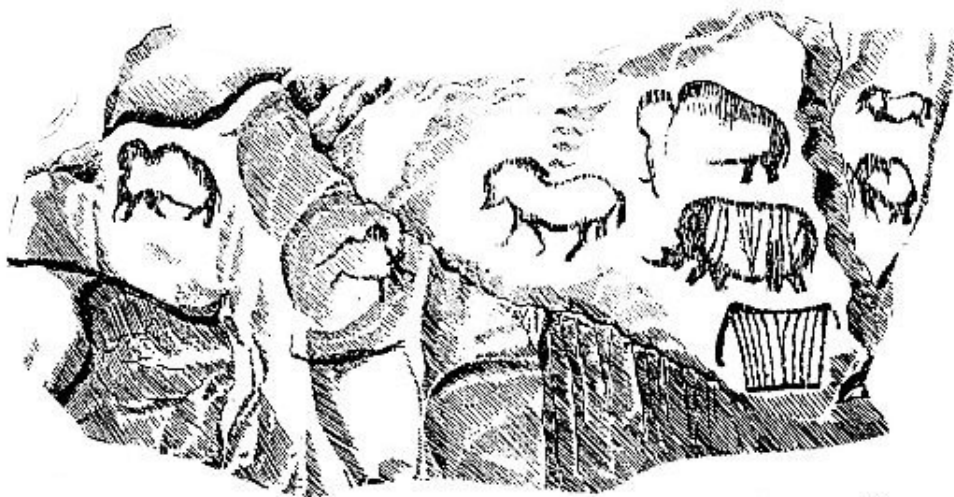

става другар и съратник на небесния бог *Урал батир* („Могъщият войн Урал“) в тежката му борба с тъмните сили – неговия брат *Шулган* и демоните на под-земно-подводния свят. Кон и конник прелитат огромни разстояния, за да спасят различни народи от непосилното робство, наложено им от *Шулган*. *Акбузат* спасява богиня *Хумай* (*Умай*), която ражда на *Урал* син *Идель/Итиль*. В крайна сметка *героят-великан Урал* побеждава злото, но и сам загива, като тялото му се превръща в *планината Урал*, а по-късно синът му *Идел* в смъртта си се превъплътява в реката *Идель* (днес *Волга*) /вж. сайта „Башкирские народные сказки“ – В: <http://www.bashskazki.ru/page104.html/>.

Твърде любопитно е, че българските епоси са пряко свързани с палеолитните изображения, символи и знаци в уралската пещера *Шулгенташ* (*Каповая*). Древните селища в нея са били обитавани – по намерените органични останки в огнищата (изгорели кости от мамут и др. животни) – в периода XVIII-XIV хилядолетие пр.Хр. Стенописните композиции в залите „Хаос“ и „Зала на знаците“ оформят култови зони – светилища. Композициите са групирани в сюжети, в които е развита фабула между *соларния жребец – тотем* *ен родоначалник* (*Акбузат*), *носорога* (*Шулган*), *големи и малки мамути* (персонификации на богини-майки), и символи като *триъгълник*, *трапец с уши-дръжки* (прототип на кратер) и др. (сн. 11, 12). Има и антропоморфни рисунки. Над всички образи доминира *жеребецът-тотем*. Вече са налице изследвания и анализи по тази тема /вж. **В. Г. Котов**. Светилище в пещере Шульган-таш (Каповой) и мифология Южного Урала. – В: Проблемы первобытной культуры: Сборник статей. Уфа, Гилем, 2001, с. 54-79; <http://kitaptar.bashkort.org/files/.pdf>.

Снимка 11. Кон сред големи и малки мамути и трапец с дръжки. Рисунки с охра в уралската пещера Шулгенташ, XVIII-XIV хил. пр.Хр.

Снимка 12. Графично копие на сцената от снимка 11.

Към четвъртата група названия на животното *кон* – произхождащите от основата *хор* – следва да отнесем само едно нарицателно име: английското *horse*, което побуквено копира египетския антропоним на бога – *Хорос*.

Ако *кон* = *horse*, в светлината на древната общност на индоевропейското езиково семейство, ще излезе, че *конят*, респективно *Тракийският* или *Българският конник*, е бил превъплъщение, образ, символ на бог Дионис/Хор. Английската дума *horn*, означаваща „рог“ – в анаграма Гор/Хор, е свързана пък с козловата ипостаза на бога, напр. в *Capricorn* („козирог“).

В заключение можем вече да отговорим на въпроса **защо конят е бил священото животно на траките и българите.**

Защото това соларно животно (сн. 13), само, или в симбиоза със своя ездач *Тракийският* или *Българският конник* (сн. 14), се е явявало превъплъщение, метаморфоза, зооморфен образ на родоначалника на древните траките и древните българи – *Божият син*, – известен с много имена: при траките и елините – *Дионис* или *Бакх/Вакх*; при египтяните – *Хор* или *Хонсу*; при римляните – *Бакхус*, *Конс* или *Митра*; при българите/словяните – *Авитохол*, *Хорс/Хурса*, *Сива (Шива)*, *Сиявуш*, *Сурва*, *Колад-Ярило*, *Дажбог*; при индийците – *Шива* или *Суря*; при персите – *Ахура Мазда* или *Ормазд*.

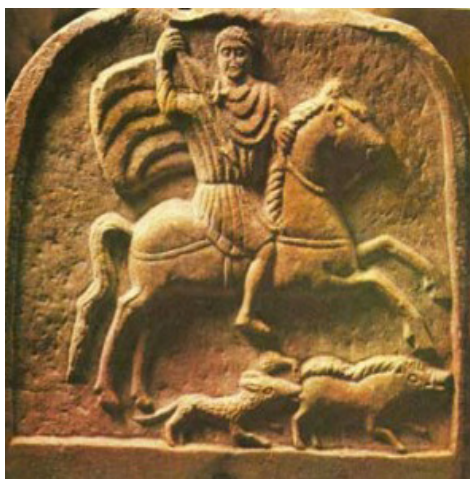
Снимка 13. Модел на слънцето от конски глави. Изображението на слънцето в трако-египетски стил (кръг с точка), е заобиколено околоръст от неговите синове *Кон* – Ка-Он, т.е. „Синовете на слънцето“. Плочка от конска амуниция от Летнишкото съкровище. IV в.пр.Хр. Фото автора.

Снимка 14. Изображение на *Тракийския конник* в Летнишкото съкровище.

Основната функция на царстващия бог била да пренася по небосвода слънцето – небесното светило – от източния до западния хоризонт. Тази функция се предавала от баща на син: Уран/Атон/Тан я предал на сина си Кронос/Ра/Сварог, а той – на сина си Зевс/Озирис/Перун, и той – на сина си Дионис/Хор/Дажбог/Колад/Ярило, и т.н. Но докато египетският Ра – т.е. славянският Сварог – возел слънцето на своята небесна ладия, то неговите потомци Сварожичи – синът му Перун и внукът му Ярило – извършвали това посредством небесни колесници, теглени от бели или черни крилати коне. В славянските митове се казва още, че те управлявали буреносните облаци, гърма и мълнията. Така например бог Дионис, когато е влизал в ролята на облакогонец и гръмовержец, бил наричан Герман (Гърмян/Гръмян). При суха пролет, когато на посевите не достига животворната влага, е изпълняван *обичаят Герман*, придружаван с молитви за дъжд към бог Герман/Дажбог.

Египетският Хор летял на „крилото на Хор“, което в изображенията на персийския му аналог Ахура Мазда приема вид на крилата колесница. Славянските аналози на бога: зимното слънце Колад (Cold/Холод/Мороз) прекосява небето на шейна, теглена от елени, а пролетно-лятното слънце Ярило кара конна колесница или язди бойния си ат. Тракийският конник Дионис, който също така е българският конник Хурса или Сиявуш, и освен това египетският Хор, надвива злия змей/дракон/крокодил или глиган – ипостаза на чичо му Хадес/Сет/Плутон, господаря на Долния свят, – защото последният се опитва да попречи на слънцето да изгрива сутрин (**сн. 15, 16**).

Снимка 15. Тракийският конник (Херос) преследва Хадес (Сет) в ипостазата му на глиган. Мраморна оброчна плочка от с. Езерово, Пловдивско. III век. НАМ – София.

Снимка 16. Хор (маскиран като сокол) на кон пронизва с копие Сет (Хадес), в ипостазата му на крокодила Собек. Релеф върху камък от Египет.

През ранното средновековие, когато младото войнствено християнство настъпва срещу древното езичество, най-разпространеният образ в трако-българския езически канон – Херосът, богът конник – претърпял метаморфоза и се превърнал в светеца-герой Георги Победоносец, празнуван на 6 май.